

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

9 ЖИЛД, 2 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
ТОМ 9, НОМЕР 2

LOOK TO THE PAST
VOLUME 9, ISSUE 2

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети

Аминова Азиза Марковна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Навоий давлат педагогика институти

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори (DSc),
Тошкент ирригация ва кишлок хужалигини механизациялаш мухандислари институти Миллий тадқиқот университети

Худайқулов Тулқин Дўстбоевич
Тарих фанлари доктори (DSc)
Шаҳрисабз дала педагогика институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариши давлат техника университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариши давлат университети

Махкамova Надира Рахмановна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент ахборот технологиялари университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодири Абдуллаевна
тарих фанлари доктори (DSc),
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ермегов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Ғайратбек Мирзапўлатович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Андижон давлат университети

Рашидов Ойбек Расулович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Тожибоев Музаффар Турдибоевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ИИВ Академияси

Алиева Лале
тарих фанлари доктори (DSc),
Озарбайжон давлат университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори (DSc),
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Таниева Гулдона Мамановна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Низомий номидаги Ўзбекистон Миллий педагогика университети

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайдон давлат
иқтисодиёт университети

Мирзалиев Улуғбек Бегмурзаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Гулистон
давлат педагогика институти

Нуруллаева Шоира Кушназаровна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Урганч давлат университети

Курбанов Бахтияр Журабаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Наманган давлат университети

Ҳакимова Шоира Сағдуллаевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), UBS Тошкент филиали

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети
Масъул котиб

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Джоробекова Айнур Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонқулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исаков Баҳадир Нигматуллаевич
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Холмуродов Дилшод Рашидович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Жиззах давлат
педагогика университети

Юсупов Аҳмеджон Шоназарович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Urganch davlat universiteti

Тиллажаева Хуршида Джумаваевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Тошкент давлат техника университети

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети
Масъул котиб

Исоқов Бахтиёр Робидинович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Тўхтабасв Аъзамжон Шарипхўжаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Халмуратов Бахтиёр Режавалиевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Алимардонов Отабек Қудратович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Ўзбекистон Миллий университети

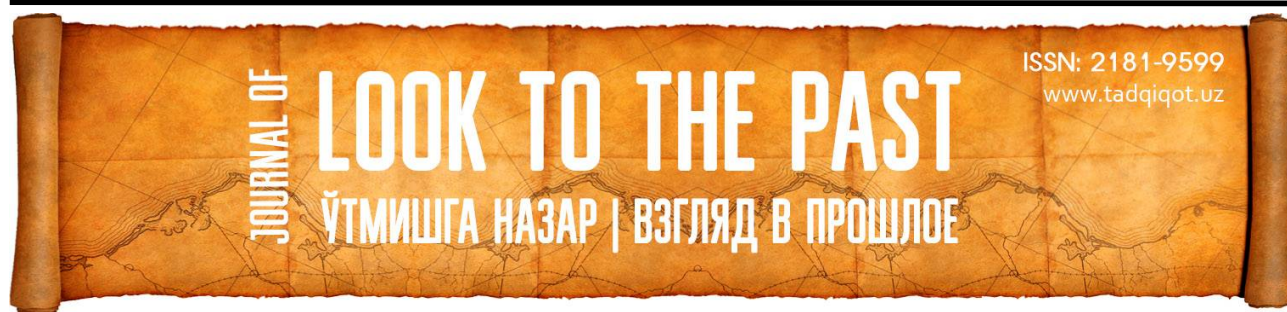
Турсунова Юлдуз Бобоқуловна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
ЎзР. ФА. Тарих институти

Азаматова Гулмира Байирбековна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Jizzax davlat pedagogika universiteti

Каримжонов Жасурбек Мухторжонович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Ўзбекистон Миллий университети

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Ольга Кобзева БАРОНЫ РИХТГОФЕНЫ: ИСТОРИКИ И ГЕОГРАФЫ.....	5
2. Oybek Rashidov O‘ZBEKISTON SSRNING TASHKIL TOPISHI.....	15
3. Sevara Pulatova O‘ZBEKISTON MUZEYLARI INNOVATSION RIVOJLANISH YO‘LIDA.....	21
4. Ойдин Маннопова ПЕРИОД СТАБИЛИЗАЦИИ И РОСТА ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО И ИНВЕСТИЦИОННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ РЕСПУБЛИКОЙ УЗБЕКИСТАН И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИЕЙ (2000 – 2008 гг.).....	27
5. Faxriddin Yormatov ALISHER NAVOIYNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI O‘RNI VA DIPLOMATIK QARASHLARI.....	32
6. Feruza Atajanova OLIY TA‘LIM SOHASIDAGI ISLOHOTLAR MOHIYATI: YUTUQLAR, KAMCHILIKLAR VA NATIJALAR.....	37
7. Ikrom Djurayev MARKAZIY OSIYODA QADIMGI KO‘CHMANCHI VA O‘TROQ AHOLINING O‘ZARO MUNOSABATLARI.....	42
8. Muslima Bazarova O‘ZBEKISTON XOTIN-QIZLARI TADBIRKORLIGINI MOLIYAVIY QO‘LLAB- QUVVATLASHDA BANKLARNING O‘RNI.....	49
9. Diyora Chorshanbiyeva YOSHLARGA OID DAVLAT DASTURLARI VA ULARNING NATIJAVIY TAHLILI.....	56
10. Муродилла Хайдаров ФРЕДЕРИК СТАПП [1] МАРКАЗИЙ ОСИЁНИ ҚАЙТА КАШФ ЭТИБ... [2].....	62
11. Xamro Rahmonov O‘ZBEKISTONDA GENDER TENGLIKNI TA‘MINLASHGA OID DAVLAT SIYOSATI.....	69
12. Umrbek Salayev QADIMGI XORAZM: TARIXIY MANBALAR VA ILMIY TALQINLAR TAHLILI.....	75

Faxriddin Yormatov,
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti,
Tarix kafedrasini mudiri,
tarix fanlari nomzodi, dotsent
faxriddin_yormatov@tues.uz

ALISHER NAVOIYNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI O‘RNI VA DIPLOMATIK QARASHLARI

For citation: Fakhridin Yormatov. THE ROLE OF ALISHER NAVOI IN PUBLIC ADMINISTRATION AND HIS DIPLOMATIC VIEWS. . Look to the past. 2026, vol. 9, issue 2.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.18700943>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Alisher Navoiyning davlat boshqaruvi hamda siyosiy hayotdagi o‘rni va diplomatik faoliyati tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Unda mutafakkirning temuriylar davri siyosiy jarayonlaridagi ishtiroki, Husayn Boyqaro bilan aloqalari, ichki siyosiy barqarorlikni ta‘minlashdagi roli hamda Astrobod hokimligi davridagi boshqaruv tajribasi yoritilgan. Shuningdek, “Vaqfiya” asarida aks etgan davlat xizmatiga oid tamoyillar diplomatik etikasi nuqtai nazaridan baholanadi. Tadqiqot natijasida Navoiy nafaqat adib, balki siyosatchi va mohir diplomat sifatida ham tarixda muhim o‘rin egallaganini asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, temuriylar davri, diplomatiya, davlat boshqaruvi, Husayn Boyqaro, siyosiy faoliyat, Vaqfiya, Astrobod.

Фахриддин Ёрматов,
Термезский университет экономики и сервиса,
Заведующий кафедрой История,
кандидат исторических наук, доцент
faxriddin_yormatov@tues.uz

РОЛЬ АЛИШЕРА НАВОИ В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ И ЕГО ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ

АННОТАЦИЯ

В данной статье на основе исторических источников анализируется роль Алишера Навои в государственной и политической жизни, а также его дипломатическая деятельность. Рассматривается участие мыслителя в политических процессах эпохи Тимуридов, его взаимоотношения с Хусейном Байкарой, вклад в обеспечение внутренней стабильности государства и управленческий опыт в период правления в Астрабаде. Особое внимание уделяется принципам государственной службы, отраженным в произведении “Вакфия”, которые рассматриваются с точки зрения дипломатической этики. В результате

исследования обосновывается значимость Навои не только как поэта, но и как политика и дипломата.

Ключевые слова: Алишер Навои, эпоха Тимуридов, дипломатия, государственное управление, Хусейн Байкара, политическая деятельность, Вакфия, Астрабад.

Fakhriddin Yormatov,
Termez University of Economics and Service,
Head of the History Department,
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor.
faxriddin_yormatov@tues.uz

THE ROLE OF ALISHER NAVOI IN PUBLIC ADMINISTRATION AND HIS DIPLOMATIC VIEWS

ABSTRACT

This article analyzes Alisher Navoi's role in state and political life as well as his diplomatic activity based on historical sources. It examines his participation in the political processes of the Timurid period, his relations with Husayn Bayqara, his contribution to ensuring internal stability, and his administrative experience as the governor of Astarabad. Particular attention is paid to the principles of public service reflected in the work "Waqfiya," which are evaluated from the perspective of diplomatic ethics. The study concludes that Navoi should be regarded not only as a poet but also as a politician and skilled diplomat who played a significant role in history.

Index Terms: Alisher Navoi, Timurid period, diplomacy, public administration, Husayn Bayqara, political activity, Waqfiya, Astarabad.

1. Dolzarbligi. Sharq uyg'onish davri deb e'tirof etiladigan temuriylar davri Markaziy Osiyo tarixida siyosiy, madaniy va ilmiy taraqqiyotning yuksalishi bilan ajralib turadi. Mazkur davr nafaqat davlat boshqaruvi tizimining rivojlanishi, balki adabiyot, san'at va ilm-fan taraqqiyoti bilan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu tarixiy jarayonlarda yetishib chiqqan buyuk siymolardan biri Alisher Navoiy bo'lib, u ko'pincha adib va mutafakkir sifatida talqin etiladi. Biroq uning davlat siyosiy hayotidagi faol ishtiroki va diplomatik salohiyati ham alohida ilmiy tahlilni talab etadi.

Alisher Navoiy temuriylar davlatining murakkab siyosiy muhitida yashab faoliyat yuritgan, saroy boshqaruvi, diplomatik munosabatlar hamda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash jarayonlarida bevosita qatnashgan shaxs sifatida ajralib turadi. U Husayn Boyqaro davrida davlat boshqaruvi tizimining muhim bo'g'inlarida faoliyat olib borib, hukmdorga siyosiy maslahatlar berish, ichki nizolarni murosaviy yo'l bilan hal qilish, xalq noroziliklarini yumshatish kabi vazifalarda muhim rol o'ynagan. Shu jihatdan Navoiy faoliyatini faqat badiiy meros doirasida emas, balki siyosiy va diplomatik faoliyat nuqtai nazaridan ham o'rganish dolzarb hisoblanadi. Alisher Navoiy shaxsiyatini baholashda uni faqat adib yoki mutafakkir sifatida emas, balki yuksak diplomatik salohiyatga ega davlat arbobi sifatida ham ko'rish zarur. Uning zamondoshlari tomonidan berilgan yuqori baholar bu fikrni tasdiqlaydi. Masalan, Zahiriddin Muhammad Bobur Navoiyni tengsiz shaxs sifatida ta'riflagan bo'lsa, Davlatshoh uni insoniyat tarixida kamdan-kam uchraydigan buyuk siymo sifatida e'tirof etgan. Bunday baholar Navoiyning shaxsiy fazilatlari – dono fikrlilik, murosaga chaqira olish, siyosiy vaziyatni teran anglash kabi diplomatga xos sifatlar bilan bog'liq ekanini ko'rsatadi.

2. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Navoiy temuriylar davri diplomatik tajribasini chuqur o'zlashtirgan holda, undan avvalgi davlat boshqaruvi an'analari va siyosiy-huquqiy qoidalarini ham yaxshi bilgan. Shu sababli uning faoliyatini mamlakat siyosiy-ijtimoiy hayotidan ajratib ko'rib bo'lmaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, u ijoddan tashqari davlat boshqaruvi jarayonlarida ham faol ishtirok etib, diplomatik masalalarni hal etishda muhim rol o'ynagan. Tarixchi V.V.Bartoldning qayd etishicha, ayrim olimlarning Navoiyning hayoti siyosiy jihatdan sokin kechgan degan fikrlariga zid ravishda, u o'z davri siyosiy voqealarining markazida turgan, saroy nizolari va siyosiy kurashlar ta'sirini boshdan kechirgan shaxs edi [1. 33-b]. Bu esa,

Navoiyning davlat hayotidagi faol ishtirokini tasdiqlaydi. Sulton Husayn Boyqaroning uni “mamlakat ustuni” deb ta’riflashi ham uning siyosiy mavqeini ko’rsatadi.

Navoiy davlat barqarorligi va madaniy taraqqiyot uchun adolatli boshqaruv zarurligiga ishongan hamda Husayn Boyqaroni qo’llab-quvvatlab, uning siyosiy faoliyatiga maslahatchi sifatida xizmat qilgan. Samarqand davridagi voqealardan biri – asirlarning qatl etilishining oldini olishga qaratilgan harakati – uning murosaga asoslangan diplomatik yondashuvini yaqqol namoyish etadi. Shu kabi boshqa voqealarda ham u topqirlik va oqilona choralar orqali insonlar hayotini saqlab qolishga erishgan. Shuningdek, Navoiyning Boyqaro bilan olib borgan maxfiy yozishmalari ham uning siyosiy jarayonlarga bevosita ta’sir ko’rsatganini ko’rsatadi. U hukmdorni ruhlantirib, strategik maslahatlar berib turgan, bu esa Boyqaroning hokimiyatni mustahkamlashida muhim omil bo’lgan. Tadqiqotchilar fikriga ko’ra, Navoiy saroyga o’z tashabbusi bilan emas, balki hukmdorning qat’iy taklifi bilan kelgan va shu tariqa davlat boshqaruvi tizimiga jalb etilgan [12. 43-b].

Alisher Navoiyning davlat boshqaruvidagi o’rni va diplomatik faoliyatini yoritishda eng muhim manbalardan biri – “Vaqfiya” hisoblanadi. Ushbu asarda Husayn Boyqaro davridagi davlat tizimi, Navoiyning boshqaruvdagi roli, tarjimayi holiga oid ayrim jihatlar hamda ijtimoiy-siyosiy va axloqiy qarashlari keng aks etganligi sababli, navoiyshunoslikda u nasriy merosning yirik amunasi va avtobiografik manba sifatida baholanadi [2. 26-b].

“Vaqfiya”dagi ma’lumotlar Navoiyning saroy xizmatiga kelishi masalasini ham izohlaydi: unda Boyqaroning donishmand maslahatchi sifatida Navoiyga ehtiyoji yuqori bo’lgani va shoirning Hirotda maxsus yorliq-maktub orqali chaqirilgani qayd etiladi. Shunday qilib, Navoiyning saroydagi mavqei tasodifiy emas, balki siyosiy zarurat va davlat manfaatlari bilan bog’liq bo’lgan. Navoiyning o’zi ham ushbu vazifalarga intilmaganini, aksincha, o’zini bunday mas’uliyatli ishlarga “noloyiq” deb bilganini ta’kidlaydi. Bu holat uning kamtarligi, mansabparastlikdan yiroqligi va vazifaga burch sifatida yondashganini ko’rsatadi; bu esa diplomat shaxsida uchraydigan muhim fazilatlardan biridir [3. 123-b]. Saroyga kelgach, Navoiy davlat xizmatini sidqidildan ado etganini, imkoniyati doirasida to’liq mulozamat va jonkuyarlik bilan ishlaganini qayd etadi. Boyqaro esa Navoiyga mas’ul mansab yuklar ekan, uni hokimiyatni mustahkamlash, mamlakatda osoyishtalikni ta’minlash hamda muammolarni oqilona hal etishda eng ishonchli tayanch sifatida ko’rgan.

3. Tadqiqot natijalari. Manbalarda Navoiyning diplomatik va siyosiy salohiyatini ko’rsatuvchi bir qator voqealar keltiriladi. Jumladan, 1470-yilda Yodgor Mirzo Astrobodda Husayn Boyqaroga qarshi qo’zg’olon ko’tarib, Hirotni egallagan sharoitda Navoiy vaziyatni tez tahlil qilib, keskin chorani – tungi hujum orqali saroyni qaytarib olish yo’lini taklif qiladi; natijada qo’zg’olon bostiriladi. Bu holat Navoiyning qat’iyat, tezkorlik va strategik qaror qabul qilish qobiliyatini ko’rsatadi. Keyingi bosqichda Boyqaro Navoiyni 1472-yil fevralida “Amiri kabir” unvoni bilan bosh vazirlikka tayinlaydi [10. 108-b]. Navoiy yangi lavozimda avvalo mamlakatda tinchlik va osoyishtalikni ta’minlashni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Uning faoliyatida muammolarni kuch bilan emas, balki huquqiy-siyosiy va murosaviy yo’l bilan hal qilish tamoyili kuchli ekani ko’rinadi. Bunga misol sifatida Hirotdagi xalq noroziligi bilan bog’liq vaziyat keltiriladi: Navoiy qo’zg’olonni bostirishda zo’ravonlikni emas, hukmdor farmoni orqali adolatni tiklashni maqsad qiladi, farmonni jamoat oldida e’lon qildiradi va shu tariqa vaziyatni yumshatadi. Mazkur holat Navoiyning siyosiy barqarorlikni saqlashda “diplomatik yo’l”ni tanlaganini ko’rsatadi [5. 89-b].

Navoiyning 1487-yilda Astrobodga hokim etib tayinlanishi manbada turlicha izohlanadi: ayrimlar buni “surgun” deb talqin qilgan bo’lsa, boshqa qarashlarda bu qaror strategik hududda osoyishtalikni mustahkamlash va saroydagi tarfakashlikni yumshatish zarurati bilan izohlanadi. Astrobodning tayanch shahar sifatida faqat eng ishonchli shaxsga topshirilishi ham bu tayinlovning siyosiy ahamiyatini kuchaytiradi. Manbaga ko’ra, Astrobodda Navoiyning boshqaruvi natijasida qo’shni hududlar bilan munosabatlar yumshaydi: Mozandaron va Jurjon hokimlarining ixtiyoriy tobeligi, shuningdek, Turkman hukmdori Ya’qubbekning tabrigi va sovg’alari tilga olinadi. Bu esa, Navoiyning shaxsiy obro’si va siyosiy-diplomatik ta’siri faqat saroy doirasida emas, mintaqaviy munosabatlar darajasida ham namoyon bo’lganini ko’rsatadi [3. 231-b].

“Vaqfiya”da Navoiy davlat xizmatidagi shaxs amal qilishi lozim bo‘lgan yetti tamoyilni sanab o‘tadi. Ular nasihat va yo‘l-yo‘riq shaklida berilgan bo‘lib, amalda davlat xizmatchisi (va diplomat) uchun axloqiy-me‘yoriy “kodeks” vazifasini o‘tashi mumkin: sadoqat, sir saqlash, ta‘magirlikdan yiroq bo‘lish, adolatni qo‘llab-quvvatlash, mazlumni himoya qilish, manfaat kutmasdan xizmat qilish kabi g‘oyalar shu tamoyillarning umumiy mazmunini tashkil etadi [4. 55 – 57-b].

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Alisher Navoiy davlat boshqaruvi tizimida nafaqat madaniy-ma‘rifiy arbob, balki faol siyosatchi va diplomatik qarorlar qabul qilishda muhim o‘rin tutgan shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Uning davlat siyosiy hayotidagi ishtiroki bir qator tarixiy voqealar orqali yaqqol ko‘rinadi.

Avvalo, u Husayn Boyqaro hokimiyatining mustahkamlanishida maslahatchi sifatida faol qatnashgan, hukmdorga yo‘llagan maktublari va tavsiyalari orqali siyosiy qarorlar qabul qilinishiga ta‘sir ko‘rsatgan. Masalan, Boyqaroning taxt uchun kurash davrida Navoiyning ruhiy va siyosiy qo‘llab-quvvatlashi hukmdorning g‘alabasiga xizmat qilgan muhim omillardan biri sifatida baholanadi [13. 98-b]. Davlat ichki barqarorligini ta‘minlashda ham Navoiy muhim rol o‘ynagan. Hirotda soliqlar sabab yuzaga kelgan xalq noroziligini kuch ishlatmasdan hal etish, shoh farmonini e‘lon qildirib qo‘zg‘olonchilarni tinchlantirishi uning murosaviy diplomatik yondashuvini ko‘rsatadi. Bu holat davlat boshqaruvida siyosiy donolik va ijtimoiy muvozanatni saqlash qobiliyatining yorqin namunasi. Shuningdek, saroy ichki nizolari va shahzodalar o‘rtasidagi ziddiyatlarni yumshatish ham ko‘pincha Navoiyning zimmasiga yuklangan. U turli siyosiy qarama-qarshiliklarni kelishuv orqali hal qilishga intilib, qon to‘kilishining oldini olishga erishgan. Bu jihat uning siyosiy murosachilik va vositachilik faoliyatini ko‘rsatadi [5].

Navoiyning Astrobod hokimi sifatidagi faoliyati ham davlat siyosiy hayotidagi o‘rnini mustahkamlaydi. U yerda qisqa muddat ichida ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni yo‘lga qo‘yishi, qo‘shni hududlar bilan aloqalarni yaxshilashi va savdo faoliyatini rivojlantirishi uning boshqaruv salohiyatini namoyon etadi. Bundan tashqari, Navoiyning davlat xizmatidagi axloqiy tamoyillari – adolatni himoya qilish, ta‘magirlikdan yiroq bo‘lish, mazlumlarga yordam berish – siyosiy faoliyatining asosiy mezonlari bo‘lib xizmat qilgan. Bu tamoyillar uning boshqaruv uslubini insonparvarlik va ijtimoiy mas‘uliyat bilan uyg‘unlashtirganini ko‘rsatadi [14. 102-b].

4. Xulosa. Buyuk va zakovatli bobokalonimiz Alisher Navoiyning davlat siyosiy hayotidagi o‘rni ko‘p qirrali bo‘lib, u hukmdor maslahatchisi, boshqaruv amaldori, vositachi diplomat va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlovchi arbob sifatida tarixda muhim iz qoldirgan. Uning faoliyati temuriylar davrida siyosiy barqarorlikni saqlash, madaniy rivoj uchun sharoit yaratish va adolatli boshqaruv tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilganini ko‘rsatadi.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Бартольд В. В. Мир-Али-Шир и политическая жизнь // Сочинения : в 9 т. – М. : Наука, 1964. — Т. II, ч. 2. (Barthold V. V. Mir-Ali-Shir and political life // Works: in 9 volumes. – M.: Nauka, 1964. – Vol. II, part 2.)
2. Навоий Алишер. Вақфия. – Тошкент : Фан, 1991. (Navoi Alisher. Waqfia. – Tashkent: Fan, 1991.)
3. Alisher Navoiy. Muhokamat ul-lug‘atayn. – Toshkent: G‘afur G‘ulom, 1991. (Alisher Navoi. Muhokamat ul-lughayin. – Tashkent: Gafur Ghulam, 1991.)
4. Xudoyberdiyev A. Temuriylar davrida madaniyat va ilm-fan. – Toshkent: Sharq, 2010. (Khudoyberdiyev A. Culture and science during the Timurid era. – Tashkent: Sharq, 2010.)
5. Tursunov A. Temuriylar davrida madaniyat va til siyosati. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Nashriyoti, 2005. (Tursunov A. Culture and language policy during the Timurid period. – Tashkent: Publishing House of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, 2005.)
6. Шарафиддинов А. Алишер Навоий (биографик очерк). – Тошкент: Госиздат УзССР, 1948. (Sharafiddinov A. Alisher Navoi (biographical essay). - Tashkent: Gosizdat UzSSR, 1948.)

7. Қаюмов А. Алишер Навоий. – Тошкент: Ёш гвардия, 1976. (Kayumov A. Alisher Navoi. - Tashkent: Yosh gvardiya, 1976.)
8. Фаниева С. Алишер Навоий (ҳаёти ва ижоди). – Тошкент: ЎзССР ФА нашриёти, 1963. 2-қайта тўлдирилган нашр. (Ganieva S. Alisher Navoi (life and work). – Tashkent: Publishing House of the Academy of Sciences of the Uzbek SSR, 1963. – 2nd replenished edition.)
9. Ҳайитметов А. Алишер Навоийнинг адабий-танқидий қарашлари. – Тошкент: ЎзССР ФА нашриёти, 1959. (Khaitmetov A. Literary and critical views of Alisher Navoi. – Tashkent: Publishing House of the Academy of Sciences of the Uzbek SSR, 1959.)
10. Олимов М. Рисолаи авз. – Тошкент: Ёзувчи, 2002. (Olimov M. Risolai avz. – Tashkent: Yozuvchi, 2002.)
11. Олимов С. Ишқ, ошиқ ва маъшук. — Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1992. (Olimov S. Love, lover and lover. — Tashkent: Adabiyot va san'at, 1992.)
12. Раҳимов Ж. Жанр автобиографии (ҳасби ҳол) в “Пятерике” Алишера Навои: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Тошкент, 1991. – 20 б. (Rahimov Zh. The genre of autobiography (hasbi hol) in “The Five” by Alisher Navoi: Author's abstract. dis. ...Cand. Philol. Sci. – Tashkent, 1991. – 20 b.)
13. Расулова А. Илми ғарибани қўллаб... – Тошкент: Маънавият, 1998. (Rasulova A. Using the science of the strange... – Tashkent: Manaviyat, 1998.)
14. O'zbekiston faxriylarining ijtimoiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash “Nuroni” jamgarmasi tomonidan 2024-yilda amalga oshirilgan ishlar bo'yicha hisoboti. (Report on the work carried out by the Nuroni Foundation for Supporting the Social Activities of Veterans of Uzbekistan in 2024.)
15. Ёрматов Ф. Янги Ўзбекистонда аҳолини ижтимоий ҳимоялашнинг кучайтирилиши ва халқимиз ҳаётидаги муаммоларни бартараф этишдаги ўзгаришлар (2016 – 2021 йиллар) //Взгляд в прошлое. – 2021. т. 4. №. 11. (Yormatov F. Strengthening social protection of the population in the new Uzbekistan and changes in eliminating problems in the lives of our people (2016 - 2021) // Look to the past. - 2021. vol. 4. No. 11.)
16. Ёрматов Ф.Ж. Мустақиллик йилларида Ўзбекистоннинг жанубий вилоятларида аҳолининг ижтимоий ҳимояси //Взгляд в прошлое. 2019. №. 25. (Yormatov F.J. Social protection of the population in the southern regions of Uzbekistan during the years of independence // Look to the past. 2019. No. 25.)
17. Ёрматов Ф.Ж. Ўзбекистонда аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизими: ҳолати, шаклланиш жараёни, ривожланиш истикболлари (1991 – 2010 йиллар. Жанубий вилоятлар мисолида) : дис. – Doctoral dissertation, Автореф. дис. т.ф.н. Тошкент, Мирзо Улуғбек Номидаги Ўзбекистон Миллий университети, 2010, 30 б. (Yormatov F.J. The system of social protection of the population in Uzbekistan: state, formation process, development prospects (1991-2010. On the example of the southern regions): diss. – Doctoral dissertation, Author's ref. diss. Ph.D. Tashkent, Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan, 2010, 30 p.)
18. Yormatov F.J., Abdurashidov A.A. Humanitarian policy of Uzbekistan in providing the well-being of our people //Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. Т. 11. №. 10. – С. 1470 – 1476.
19. Mamlakatimizda nuroniylarni ijtimoiy himoyalashga qaratilgan insonparvar siyosat. O'zbekiston milliy universiteti xabarлари. 2025, [1/2/1] -b 82 – 84. Humane policy aimed at social protection of the enlightened in our country. News of the National University of Uzbekistan. 2025, [1/2/1] -p 82 – 84.)

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
LOOK TO THE PAST

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000